

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Malba II.

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kdo je kdo
Who Is Who

Vypracoval: Matyáš Maláč
Vedoucí diplomové práce: Mga. Adéla Součková
Oponent*ka diplomové práce: Mgr. Michal Novotný

Akademický rok 2022/2023

Diplomová práce *Kdo je kdo* je zamýšlena jakožto série převážně velkoformátových olejomalb. Obrazy, na kterých se setkávají motivy ohledávající vlastní psyché, traumata a nazírání na různé vrstvy vlastní tělesnosti přirozeně prorůstají skrze témata subjekt přesahující. Jedná se o reflexi rozličných struktur moci, ohledávání vlivu digitálních médií a generativních modelů na vnímání reality, téma svobodné vůle. Ve vši obecnosti, nadále mne zajímá malířská praxe jako nástroj, skrze nějž se mohu snažit artikulovat vztah k chaosu v současném mocenském a kulturním uspořádání světa.

Daná práce skrze její obsahy volně navazuje na předešlé výstavní projekty jako jsou *Viewpoint Vomitters*¹ (City Surfer Office, 2022), nebo *Love Your Data: The Life of Paranormie*² (Karpuchina gallery, 2021) a přirozeně se vzájemně ovlivňuje s mými aktivitami ve skupině *Proto Gallery Systems*.

Oproti předešlým dílům, jejichž rozměry se pohybovaly okolo délky strany 1m jsem se pro tuto sérii rozhodl zvětšit formát za účelem uvolnění malířského rukopisu, jelikož úspornější formy malby mi napomáhají v procesu vzniku obrazu ponechat více prostoru neznámému. Nejedná se ani tak o to, že bych chtěl zahrnout zobrazovací postupy, jako třeba trompe l'oeil, jenž jsem využíval v předešlých sériích. Jde spíše o snahu integrovat nové metody, které jsou v procesu vzniku obrazu otevřenější vůči práci s podvědomím. Předešlé metody spekulace, neustálé analýzy a interpretace jsou směrodatné, ovšem v tuto chvíli bylo třeba integrovat nový prvek.

Návrat odvráceného zraku

“...když touha panuje v divokém stavu, jako kdyby její striktní pravidla nivelizovala každou opozici, když smrt ovládá všechny psychologické funkce a drží se nad nimi jako jejich jediná a devastující forma - tehdy rozpoznáme šílenství v jeho současné podobě, šílenství tak, jak se dává moderní zkušenosti, jako její pravda a její jinakost.”

-Michel Foucault, Slova a věci

Komplikovanost, nerozlučitelnost a mnohotvárnost dnešního světa přináší do umělecké praxe v mnoha případech znaky eskapismu, návratu k emotivnosti, antiintelektuálnost či antikonceptuálnost. V průběhu celého studia jsem byl těmito jevy konfrontován a tyto aspekty soudobého umění byly pojmenovány ve článku *The Emo-Romantic Turn* z roku 2018 Michalem Novotným.³

Jsem toho názoru, že převážná umělecká produkce reagující na tento fenomén rezignuje na to projevít snahu o jakoukoliv reflexi krize vztahu k realitě, nových forem dohledu a manipulace. Tvorba vyznačující se převážně útekem do fantastických krajin nebo nostalgicky laděnými náměty atp. může být interpretována právě coby odmítnutí umění napomáhajícího společenské přeměně a kritiky aparátu moci. Umění onoho paradigmatu totiž spíše tíhne k

¹ Matyáš Maláč a Olbram Pavlíček, *Viewpoint Vomitters*, City Surfer Office, 2022. Dostupné na: <https://www.ofluxo.net/viewpoint-vomiters-matyas-malac-and-olbram-pavlicek-at-city-surfer-office-prague/>

² Matyáš Maláč, *Love Your Data: The Life of Paranormie*, Karpuchina gallery, 2021. Dostupné na: <https://tzvetnik.online/article/love-your-data-the-life-of-paranormie-by-matyas-malac-at-karpuchina-gallery-prague>

³ Michal Novotný, *The Emo Romantic Turn*, 2018. Dostupné na: <https://www.moussemagazine.it/magazine/emo-romantic-turn-michal-novotny-2018/>

vyjádření emocí jedince, jeho útěku mimo centra soudobé moci, tedy světa mimo digitální infrastruktury a města. Nadále ovšem tyto aspekty afirmující, svou tvorbou, obávám se, spíše přispívají do měšťanské kultury převážného formalismu.

V tomto kontextu mi přijde zajímavý citát od Achille Mbembe:

“What's striking.... Is the apparent shift from a politics of reason to politics of experience.

In the eyes of many, personal experience has become the new way of being at home in the world. It's like the bubble that holds the foam at a distance. Experience nowadays trumps the reason . We are led to believe that sensibility, emotions, affect, sentiments and feelings are all the real stuff of subjecthood, and therefore, of radical agency.

Paradoxically, in the paranoid tenor of our epoch, this is very much in tune with the dominant structures of neoliberal individualism.”⁴

Jak můžeme usilovat o zachycení dnešní reality, pokud se od nejpálčivějších témat naší doby odvracíme a zastáváme dogma, že náš odvrát se stává uměleckou pozicí, která přináší změnu? A jak rozeznat, co jest zásadní ve změní informačního šumu, rozechvění nejistotou z toho, jaká informace má či nemá relevanci pro uměleckou reflexi?

Pokud si připustíme hrozivý charakter dnešní doby podmíněný novými formami kontroly, dohledu a manipulace, nezbyvá nám nic jiného, než ohledávat traumata, která byla ať už na poli jedince či společnosti učiněna.

Můj dlouhodobý zájem o tato témata mně přivedl k interpretacím umění skrze psychoanalýzu a transpersonální psychiatrii.

Dle Freudova kritika Otto Ranka umělec přes všechnu snahu o přetvoření reality dle svých přání může dosáhnout naplnění jen skrze ztotožnění se s kolektivní vůlí své kultury a náboženství. Jako ideál popisuje spojení individuálního a kolektivního.⁵

Jung, jehož interpretace umění je mi blízká, silně nesouhlasí s Freudovou interpretací umělecké činnosti značně poznamenané Oidipovskými touhami a přichází s pojmem “participation mystique”, který pojmenovává stav mysli či zkušenost při které umělec prožívá kolektivního člověka oproti vnímání sebe sama jako jedince. Jedná se tedy o neosobní tvořivý proces, který přesahuje světské potřeby individua a skrze tuto podmínku přichází různorodé oběti.⁶

V důsledku vlastních transgeneračních traumat podmíněných politickým vývojem a třídní dynamikou 20. století a jejich vlivu na můj fyzický stav, jsem byl v průběhu studia vystaven nutnosti aktivně participovat na psychoterapeutických sezeních a rozvíjet meditační techniky. Souběžně kvůli neschopnosti západní medicíny odstranit příčiny mých nemocí jsem se zúčastnil mnoha psychedelických sezení a ceremonií s různorodými léčivými rostlinami. Daná praxe mi napomohla otevírat vlastní psyché za horizont vědomí, provádějíc mne po stopách archetypálních vizí v různých tělech za konceptem já.

Stanislav Grof přináší do moderní psychiatrie termín transpersonální prožitek (tj. prožitek “za osobním”, nebo “přesahující osobní”). Jedná se o stavy, při nichž jedinec pomocí dechových technik nebo psychedelik překračuje koncept vlastního já, svého těla a ega. Může se jednat o osvojení identity jiného člověka, celé skupiny lidí (v místních podmínkách např. časté vize ztotožnění se s vězni koncentračních táborů), dále se však jedná i o zážitky přesahující časovou linearitu, kdy je možné dostat se za porodní traumata až k vizím lidských nebo

⁴ Benjamin Bratton, The Revenge of the Real, Politics for Post-pandemic World, Verso books, 2021

⁵ O. Rank, Art and Artist, W.W. Norton Company, New York, 1989

⁶ C.G.Jung, The Spirit in Man, Art, and Literature, Collected Works, Princeton University Press, Princeton, 1975

zvířecích předků. Další úrovní transpersonálních prožitků zdokumentovaných mnohými odborníky je kategorie, do které spadají stavy vědomí, při nichž se jedinec setkává nebo ztotožňuje s různými archetypálními postavami světových náboženství, s netělesnými bytostmi či obyvateli paralelních realit. Do této kategorie také patří vize a intuitivní pochopení znaků a symbolů různých kultur.

Samotný Grof tento fenomén komentuje takto:

*”Jakkoli se obyvateli Západu, věrnému materialistické filosofii a karteziánsko-newtonovskému paradigmatu, mohou zdát tyto prožitky neuvěřitelné až absurdní, naznačují, že vše, co můžeme v našich běžných stavech vědomí prožít jako objekt, má v holotropních stavech odpovídající subjektivní reprezentaci. Je to, jako by všechno ve vesmíru mělo svou objektivní a zároveň subjektivní stránku...”*⁷

Tyto prožitky, kterých bylo mé vědomí svědkem mi napomohly k větší citlivosti vůči vlastnímu tělu, psyché i dějům přesahujícím subjekt, jako je přírodní ekosystém, nebo společenská a mocenská struktura. Etapa, ve které jsem se oddával psychedelické praxi mi zároveň pomohla zaujmout určitou distanci od vlastního já, skrze kterou jsem mohl celistvěji integrovat ve své tvorbě zdánlivě rozporuplné perspektivy vnějšího a vnitřního. Jako bych se každým obrazem snažil o výpověď subjektu, která je ale vždy vykonstruována tak, aby skrze ní bylo možné spekulovat nad tématy subjektu přesahující.

Proč jsem zvolil jako reakci na mé vypořádávání se s emoromantismem, jehož přízrak mě provázel po dobu studia, interpretace umění skrze psychoanalytiku a transpersonálního psychiatra? Vidím totiž paralelu mezi snahou o léčbu nebo transformaci různých psychických vzorců či traumat a snahy umění o to reflektovat (a v lepším případě transformovat) aspekty dnešní reality. V obou případech je totiž nutné být nejdříve s danou problematikou konfrontován. Postupem času se v mé práci, v různých více či méně skrytých podobách objevovaly motivy a témata, skrze která jsem se snažil amplifikovat můj názor, že tomu, co nás utváří a formuje je třeba čelit a nerozvíjet estetickou manýru různých grimas při odvracení zraku. Spíše než někdo, kdo rozvíjí vlivy nového romantismu se považuji za autora, který ohledává hranice a možnosti realismu v kontextu současné situace. V některých obrazech se právě snažím reflektovat určitý stav mysli, který se vztahuje k tomu, že není vždy možné vnímat naše tělo jako homogenní, jednolitý objekt s jasně definovatelnými hranicemi působení vnějšího a vnitřního, vědomí a nevědomí, kultury a přírody. V tomto kontextu je mi blízká posthumanistická perspektiva a termín “Zoe”⁸ italsko-australské filozofky Rosi Braidotti. Autorka nás ve své knize *The Posthuman* vyzývá abychom opustili antropocentrickou perspektivu sociálními a kulturními normami utvářeného konceptu “Bios”, který podléhá mocenským vztahům omezujících a tvarujících možnosti jak individuálního, tak kolektivního jednání. Místo něj Braidotti pracuje termínem “Zoe” vycházejícím z díla starých Řeků, kteří tento termín užívali pro “holý život” společný všem žijícím bytostem, oproti již zmíněnému kulturně zatíženému termínu “Bios”. Skrze kritiku výkonnostní společnosti s důrazem na individualismus a racio umocňující odcizení vlastního těla a přírody se vymezuje vůči antropocentrickým perspektivám a klade důraz na ztělesnění (embodiment) a materialitu pro naše chápání světa.

Skrze nové úrovně citlivosti vůči vlastní tělesnosti a vědomí rozvíjím větší citlivost vůči vnějšímu, nelidskému - skrze tento proces se zračí nové obzory reflexe vztahu k realitě a jejímu zpětnému vlivu na utváření vědomí. Střevním mikrobiomem, ovlivněným stresovými

⁷ Stanislav Grof, Moderní výzkum vědomí a chápání umění / Vizionářský svět H.R.Gigera, Holos, 2016

⁸ Rosi Braidotti, *The Posthuman*, Polity Press, 2013

faktory vnějšího i vnitřního světa počínaje, až po interakce s extraterestriálními bytostmi transpersonálních zkušeností. Pokud se vydáme cestou této praxe, ať už se jedná o možné změny paradigmat v rámci ekologie, identitární politiky, či neodvratné změny mocenských uspořádání na celoplanetární úrovni, jako umělec pocítuji určitou obavu z možných nadcházejících revolucí, které poměrně zákonitě přinesou násilí a v kontextu posthumanistické perspektivy také nejspíš pozměněný vztah k otázce sebevraždy v době klimatického kolapsu. Mým prvním komentářem k tomuto tématu byl právě obraz *Who Is Who* (2021), který byl součástí výstavy *Viewpoint Vomitters* v pražské City Surfer Office symbolicky započínající novou tvůrčí etapu, jejíž část budu prezentovat.

Několik těl

“Všechny nejasné podobnosti existují pouze pro hanbu umění.”

-Carl Linné, *Philosophie botanique* (1751)

“When the mouth is closed it looks very voluptuous, beautiful. But when it opens its jaws the tongue inside the mouth is more like a spear... also very suggestive... which penetrates the head with greater velocity, snagging bits of the brain. From Beauty to the Beast.”

-H.R.Giger

“Člověk tone tak hluboko v logice, že je asi nutno nechat ho utápnout se v ní až do chvíle, kdy automaticky zapůsobí zákon kontrastu, který mu dovolí si uvědomit, že skutečnost není nápodoba, ale magie, že čím silnější je sklon k napodobení, tím nižším se stává koeficient skutečnosti a tím menší je naděje, že se prosadí instinktivní síla. Pak přijde na to, jak se mýlil, když považoval kánon za pravdu a když na tomto kánonu zakládal historickou pravdu.”

-Georges Braque v odpovědi na anketu Christiana Zervose (1935)

Technologie které nás obklopují nevnímám jako autonomní, ale jako vzájemný vztah biologického organismu a stroje. Koncept biohypermédií definovaný Giorgiem Grizziotim jako spojení termínu složeného z bios/biopolitický a hypermédia je chápán jako kontinuální interakce těl a organického nervového systému se světem skrze komplex mobilních zařízení, aplikací a retikulárních infrastruktur. Propojení se síťovými zařízeními je natolik intimní, až vstupujeme do symbiózy, ve které dochází ke vzájemné modifikaci a simulaci.⁹ Právě neurokapitalismus s užitím biohypermédií pracujících s neurovědeckými poznatky přináší nové formy manipulace na podprahové či emoční úrovni jedince a rozšiřuje tak možnosti dohledu a kontroly. Dané téma ještě rozvádí filozofka McKenzie Wark a to jejím popisem nových třídních vztahů v kontextu doby kyberstruktur. Ve své knize *Capital Is Dead Is This Something Worse* americká autorka popisuje vznik nové vektoralistické třídy ovládající a vlastnící informační toky a proti ní staví do opozice třídu hackerskou jejíž hodnota spočívá ve znalostech a v kreativní práci manipulace s informacemi. Podle Wark se jedná o novou formu třídního boje, kdy vektoralistická třída usiluje o udržení vlastnictví a moci nad výrobou informací, zatímco hackerská třída si nárokuje větší podíl na hodnotě utvořené jejich prací.¹⁰

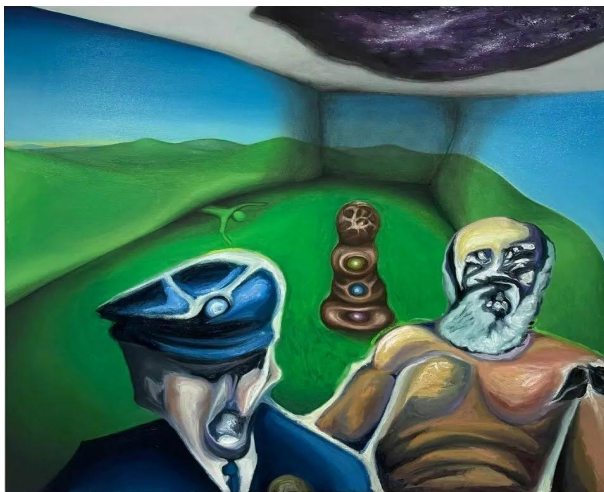
⁹ Giorgio Grizzioti, *Neurocapitalism. Technological Mediation and Vanishing Lines*, Minor Compositions New York, 2019

¹⁰ McKenzie Wark, *Capital Is Dead Is This Something Worse?* Verso, 2019

Současná mediálně a vektoralisticky centrovaná situace v kontextu realismu stírá rozdíl mezi iluzí a empiricky ověřitelným faktem. Ať už jde o text to image generativní modely schopné vysoké míry uvěřitelnosti, deep fake videa nebo mediální trolling, všechny tyto jevy současné společnosti není možné ve výtvarné tvorbě opomenout.. Jak už jsem psal v textu Poetika bezmoci, generativní modely jsou právě jeden z příkladů nástroje, který nám může pomoci pochopit nové formy vizuálního paradigmatu utvářeného v nelineárním časovém prostoru, nebo prostoru, který není primárně definován přítomností. Proto jsem názoru, že současný malíř musí pracovat v mnohem větší šíři působnosti, nežli je například práce s podvědomím, jelikož samotný vliv kyberstruktur na integritu reality je tak zásadní, že není možné ho ignorovat a jsem názoru, že je třeba spekulovat po jejich boku.

Serková tvrdí, že vlivem kyberprostoru se umělecká díla zbavují jakéhokoliv stabilního kontextu, který se konstantně mění tím, že závisí na exaktní lokaci na internetu, kde se s danou informací setkáváme.¹¹ Proto si myslím, že je třeba zaujmout pozici podobnou, jakou zastává hackerská třída Mckenzie Wark. Při tvůrčí praxi je nutné ohledávat procesy, struktury a mechanismy současné společnosti, jejích technologií, prohlubovat citlivost vůči vlastní tělesnosti, skrze kterou prohlubuji citlivost vůči svému okolí-všem forem života. Jedině jako umělec-hacker můžu skrze integraci různorodých aspektů reality systém různorodě nahlodávat, skrze subverzi ovlivňovat, konfrontovat. Jak už ale tvrdil jeden kubistický klasik, skutečnost není nápodoba, ale magie-čím větší je koeficient napodobení, tím menší je naděje, že se prosadí instinktivní síla¹². Proto nestačí "kód" pochopit, ale je nutné aktivně participovat-reagovat, dekonstruovat a skrze tuto praxi se dostávat někam "dál" za horizont současného ohledávání rozporuplnosti a mnohotvárnosti společenské reality, ke spekulativním podobám nazírání na přítomnost a subjekt.

V tom spočívá metaforicky řečeno moje výtvarná praxe, nejde mi o zodpovídání otázek, ani o ilustrace výše popsané problematiky, ale chci utvářet místa pro kontemplaci a cestu nechat vždy rozevřenou, aby bylo vždy možné spolknout a pohltnout tajemné a neznámé zítřků.

Noční můra eskapisty, 130x90 cm, olej na plátně, 2022

¹¹ Natalya Serkova, Gallery Fiction. Dostupné na: <https://www.ofluxo.net/gallery-fiction-by-natalya-serkova/>

¹² Georges Braque, Zápisky a rozhovory, Arbor vitae, 1998

Seznam literatury:

- 1) Matyáš Maláč a Olbram Pavlíček, Viewpoint Vomitters, City Surfer Office, 2022. Dostupné na: <https://www.ofluxo.net/viewpoint-vomiters-matyas-malac-and-olbram-pavlicek-at-city-surfer-office-prague/>
- 2) Matyáš Maláč, Love Your Data: The Life of Paranormie, Karpuchina gallery, 2021. Dostupné na: <https://tzvetnik.online/article/love-your-data-the-life-of-paranormie-by-matyas-malac-at-karpuchina-gallery-prague>
- 3) Michal Novotný, The Emo Romantic Turn, 2018. Dostupné na: <https://www.moussemagazine.it/magazine/emo-romantic-turn-michal-novotny-2018/>
- 4) Benjamin Bratton, The Revenge of the Real, Politics for Post-pandemic World, Verso books, 2021
- 5) O. Rank, Art and Artist, W.W. Norton Company, New York, 1989
- 6) C.G.Jung, The Spirit in Man, Art, and Literature, Collected Works, Princeton University Press, Princeton, 1975
- 7) Stanislav Grof, Moderní výzkum vědomí a chápání umění / Vizionářský svět H.R.Gigera, Holos, 2016
- 8) Rosi Braidotti, The Posthuman, Polity Press, 2013
- 9) Giorgio Griziotti, Neurocapitalism. Technological Mediation and Vanishing Lines, Minor Compositions New York, 2019
- 10) McKenzie Wark, Capital Is Dead Is This Something Worse? Verso, 2019
- 11) Natalya Serkova, Gallery Fiction. Dostupné na: <https://www.ofluxo.net/gallery-fiction-by-natalya-serkova/>
- 12) Georges Braque, Zápisky a rozhovory, Arbor vitae, 1998